

Zavarovanje ne pomeni »idilično zaostalega primitivizma«, temveč se da take znamenitosti, ki so nekaj posebnega tudi v širšem evropskem merilu, vključiti tudi v turistično ponudbo. Seveda ne tako, kot smo jo običajno navajeni, torej brez ogromnih betonskih hotelov z balkoni »s pogledom na Zelence«. V poštev pride tako imenovani naravoslovní turizem, ki je pri nas skoraj nepoznan, v tujini pa visoko cenjen. Mestni ljudje so namreč naveličani urbanega okolja in si želijo videti še neokrnjene koticke in naravne posebnosti, kar Zelenci vsekakor so. Za to so pripravljeni odšteti tudi marsikateri cikin več kot ob običajnem turističnem

obisku. Upajmo, da bodo to spoznali tudi kranjskogorski turistični delavci in rezervat ne bo ovira, temveč pospeševalec razvoja. Pri tem jim je lahko v pomoč študija o možnosti izrabe Zelencev z vidika varstva narave, ki jo je izdelala J. Vidic s sodelavci iz Zavoda R Slovenije za varstvo naravne in kulturne dediščine.

Zaključimo ta prispevek z željo, da bomo lahko kmalu poročali o zakonski zaščiti Zelencev in bližnjega močvirja. Upam, da se ne motim preveč, če napišem, da večina planincev deli to željo z menoj. Izrazimo to željo tudi javno, še preden nam propade še en delček v mozaiku našega gorskega sveta.

VISOKI CILJI SLOVENSKO-ITALIJANSKE ALPINISTIČNE ODPRAVE

Z JADRANA IN IZ ALP NA EVEREST

DUŠAN JELINČIČ

Sredi avgusta je odšla na pot v Himalajo 13-članska alpinistična odprava, ki sta jo ob 10-letnici delovne skupnosti Alpe Jadran organizirala Slovensko planinsko društvo Trst in Komisija za odprave v tuja gorstva pri Planinski zvezi Slovenije. Odprava pod pokroviteljstvom dežele Furlanije-Juljske krajine (ki je tudi denarno prispevala k njeni uresničitvi) ima kar nekaj ambicioznih ciljev: predvsem priplezati na vrh Mount Everesta in na vrh Lotseja, najvišje in po višini četrte najvišje gore na svetu, prečenje Everest—Lotse in prvi slovenski ženski vzpon na Everest.

Vodja odprave je Tomaž Jamnik iz Kranja, zdravnik dr. Žare Guzej iz Kopra, člani pa Janez Jeglič in Silvo Karo iz Domžal, Andrej in Marija Štremfelj iz Kranja, Dušan Jelinčič, Lenart Vidali in Davor Zupančič iz Alpinističnega odseka SPD Trst, Mauro Petronio in Marco Sterni iz tržaškega alpinističnega kluba XXX. Ottobre, Sergio De Infanti iz alpinističnega kluba Ravascietto in Lorenzo Mazoleni iz alpinističnega kluba Ragni di Lecco. Šest članov odprave je torej iz Slovenije, šest iz Furlanije-Juljske krajine, eden pa iz Lombardije. Po narodnosti je devet Slovencev, trije Italijani in en Furlan, po državljanstvu pa šest Jugoslovancev in sedem Italijanov. Pogovorni jeziki na odpravi so slovenščina, italijanščina in angleščina. Vsi plezalci z odprave so v svojih okoljih vrhunski alpinisti.

Odprava bo po načrtih trajala tri mesece, tako da se bodo alpinisti vrnili domov sredi novembra. V Katmanduju, prestolnici Nepala, naj bi se zadržali le nekaj dni, pristopni marš do ledenika Kumbu pod Everestom in Lotsejem pa

naj bi trajal do 2. septembra. Do tod bo opremo in hrano za odpravo neslo približno 300 nosačev.

NAČRTOVANA POT

Potem ko bo odprava postavila na ledeniku na višini 5350 metrov bazni tabor, bo začela delati na gori. Prvi višinski tabor bodo postavili tik nad tako imenovanim Ledenim slapom na višini 6100 metrov in bo nekakšna naprej pomaknjena baza. Drugi višinski tabor bo stal 6400 metrov visoko tam, kjer se ločita »normalna« smer na Južno sedlo in Ameriška smer iz leta 1963, ki poteka po zahodni rebri in se nato priključi na Zahodni greben; po tej smeri bodo zdaj piezali člani odprave Alpe Jadran, ki bodo svoj tretji višinski tabor postavili na višini 7100 metrov tik pod Zahodno ramo, kjer se srečata Jugoslovska in Ameriška smer. Četrty tabor bodo postavili 7500 metrov visoko, od tod pa bo treba prečiti severozahodna pobočja Everesta pod Hornbeinovim kuloarjem, kjer bodo alpinisti postavili peti višinski tabor 8250 metrov visoko. To bo izhodišče za pot na vrh. Celotna smer bo na najtežavnějšíh mestih opremljena s fiksnimi vrvmi.

Vzpon iz baze na vrh Everesta s postavljanjem vmesnih višinskih taborov in opremljanjem smeri naj bi trajal ves september in morda še dlje, vrh pa naj bi alpinisti dosegli sredi oktobra.

Odprava ima tudi dovoljenje za vzpon po »normalni« smeri na Lotse. Glavni cilj je seveda Everest in temu se bo odprava najprej posvetila, pripravljanje in opremljanje smeri na Lotse pa bo hkrati z osrednjo akcijo. »Normalna« smer poteka nekoliko desno od sedla med Everestom in Lotsejem na višini 8000 metrov,

Everest in Lotse (v sredini) s Čo Oja
Foto: Marko Prezelj

vrh četrte najvišje gore na svetu pa naj bi po načrtih dosegli med 15. in 20. oktobrom. Iz baznega tabora bodo člani odprave Alpe Jadran odšli, brž ko bodo uresničili zastavljene cilje, domov pa se bodo vrnili sredi novembra.

Eden izmed načrtov odprave bi se lahko uresničil le ob optimalnih vremenskih in drugih pogojih. Gre za Messnerjevo »prečenje za leto 2000«, za staro zamisel starega Reinholda: najprej osvojitve Everesta, nato spust do sedla in plezanje na Lotse. To bi bil seveda fantastičen podvig, kakršnega ni doslej uresničil še nihče. Kako pa so naši fantje sposobni uresničevati alpinistične cilje prihodnjega tisočletja, je med drugim dokazal Tomo Česen, ki je sam preplezal steno Lotseja, prav tako podvig za leto 2000.

ZNANSTVENA KOMPONENTA

Pravzaprav je nenavadno, kako je sploh prišlo do odprave Alpe Jadran. Pred petimi leti je zamejski alpinist Lucijan Cergol, ki se je dve leti pozneje v gorah smrtno ponesrečil, »kar tako«, brez posebno resnega premisleka, vložil v ime SPD Trst pri nepalskih oblasteh prošnjo za vzpon na Everest. Tudi sam bi bil presenečen, če bi zvedel za rezultat: pred dvema letoma je SPDT dobilo dovoljenje za vzpon, se povezalo s PZS — in akcija je stekla.

Prvenstvena naloga te odprave je kajpada športni rezultat, poleg tega pa so si v SPD Trst zadali vsaj še eno drugačno nalogo. Brž ko je tržaški športni zdravnik in pnevmolog dr. Borut Spacal zvedel za to odpravo, je v njej videl tudi možnost za nekatera nova znanstvena

medicinska spoznanja. Takole je razlagal:

»Človeško telo je primerno za bivanje v nižinah, čeprav so se nekatera ljudstva privadila na življenje tudi na višini več kot 4000 metrov. Prek 5000 metrov pa ni več stalnih človeških bivališč. Okolje je na teh višinah takšno, da človek tod ne more dalj časa vzdržati brez hujših posledic. Seveda je visokogorsko okolje problematično tudi za alpiniste, ki se vzpenjo na te višine. Glavni problem je seveda zmanjšana vsebnost kisika v zraku, ki ob hudih telesnih naporih povzroča vrsto obolenj, od običajne višinske bolezni z glavobolom, bruhanjem, slabostjo, vrtoglavico in onemoglostjo do pljučnega in možganskega edema. Vsekakor je naš organizem tako prilagodljiv, da lahko po določenem obdobju aklimatizacije tudi pomanjkanje kisika kar dobro prenaša. Toda če je že višina okrog 5000 metrov za človeka lahko problematična, pa je vzpon prek 8000 metrov izjemna preizkušnja za človeško telo. Vsebnost kisika v zraku je tod samo tretjina tiste, ki smo je navajeni v nižinah. Za medicino je še zmeraj neznanca, kako ljudje še zmorejo v takih pogojih določene telesne napore.«

Kot je dejal dr. Spacal, se pnevmologi že zelo dolgo ukvarjajo z višinskimi problemi, saj so pogoji, v katerih zaživi alpinist zaradi zmanjšane vsebnosti kisika v zraku, podobni tistim, v katerih so prisiljeni živeti kronični pljučni bolniki. Sedanja odprava je tako odšla na pot opremljena tudi z oksimetrom. To je majhen aparat, ki meri količino kisika, vezanega v krvi na hemoglobin. Napravo naj bi alpinisti nesli do zadnjega višinskega tabora, morda pa celo na vrh gore. Takih meritev ni opravila še nobena alpinistična odprava doslej in bi imele se-

veda tudi znanstveni pomen: na podlagi teh raziskav bi med drugim lahko v prihodnje odločali, kdo lahko tvega vzpon brez uporabe dodatnega kisika.

»Upam,« je dejal dr. Borut Spacal, »da se bom odpravi lahko sam pridružil v baznem taboru in s seboj prinesel aparat, ki ga izdeluje družba Cosmed. Ta aparat omogoča telemetrično, daljinsko merjenje utripov srca, dihanja in porabe kisika. S temi meritvami bi lahko ugotovili, kakšna je metabolična cena različnih alpinističnih dejavnosti v višinah, kako hitro zapade človeški organizem v takem okolju v anaerobičen metabolizem in kako težko je plačevati kisikov dolg ob močno znižani koncentraciji baznih tamponov v krvi. Podobne meritve so doslej opravili le v laboratorijih, nihče pa jih še ni opravil v naravnem okolju, v kakršnem alpinist deluje. Seveda bi te raziskave imele poleg športnega tudi širši medicinski pomen.«

Uradni znak odprave, ki je zdaj na poti v himalajskih gorah

Če bi vse te meritve uspele, bi odprava Alpe Adria Sagarmatha '90 dobila tudi pomembno znanstveno komponento.

NAJPOMEMBNEJŠI CILJI

Izredno težavno nalogo na tej heterogeni mednarodni odpravi ima njen vodja Tomaž Jamnik, 52-letni alpinist iz Kranja, ki natančno ve, da ima vsak od članov ekipe svoje tihe želje in skrite cilje. »Zame je seveda najpomembnejše,« pravi, »da odprava pride na oba vrhova, pa naj pride na vrh kateražekoli naveza. Pomembno se mi zdi, da pride na vrh Everesta vsaj en Tržačan, saj ne smemo pozabiti, da je SPD Trst najpomembnejši organizator odprave, pa tudi to, da osvoji vrh prva Jugoslovanka, se pravi Marija Štremfelj.«

Vodja odprave bo moral reševati tudi morebitne nesporazume, do katerih bi lahko prišlo v baznem taboru pod Everestom in Lotsejem in na obeh gorah. Ta čas namreč naskakuje Everest naj-

manj šest odprav in bodo tako na ledeniku Kumbu ali na gori Američani, Spanci, Francozi, Korejci, Japonci, člani odprave Alpe Jadran in morda še kdo, vsi pa bodo plezali prek Ledenege slapa, tako da bi tam lahko prišlo do kakšnih trenj. Kot je dogovorjeno, bo Slap opremila japonsko-korejska odprava, ki je prišla na ledenik Kumbu že precej pred našimi, odprava Alpe Jadran pa ji bo plačala del materiala. »Na srečo pa bomo edini, ki se bomo lotili Ameriške smeri, ki je vsekakor težavnejša od tako imenovane normalne,« pravi Jamnik.

Ob tem je Tomaž Jamnik primerjal jugoslovansko odpravo na Everest leta 1979 s sedanjo odpravo na to goro. »Tista ekspedicija je bila zelo homogena,« je dejal, »saj ni bilo velikih razlik v kakovosti alpinistov. Takrat smo delno že vedeli, kdo bo kandidat za vrh, tokrat pa so možna velika presenečenja, saj sposobnosti vseh alpinistov do potankosti niti ne poznam. Sicer pa sta obe odpravi klasični, čeprav imamo tokrat dosti manj materiala, saj gremo prek Ledenege slapa in ne prek sedla Lo La, za katerega smo porabili veliko materiala in moči.«

Pri delu v velikih višinah bo članom odprave pomagalo deset višinskih nosačev, Šerp.

ALPINISTIČNI ZAKONSKI PAR

Med člani odprave Alpe Jadran sta tudi kranjska alpinista, zakonski par Marija in Andrej Štremfelj, od katerih ima seveda vsak svoje načrte.

Andrej je bil na jugoslovanski odpravi na Everest leta 1979 in je bil eden od štirih Jugoslovancev, ki so takrat priplezali na vrh najvišje gore na svetu. »Tokrat bi se rad poskusil brez uporabe dodatnega kisika,« pravi naš alpinist, »po leg tega pa bi rad po svojih močeh prispeval k uresničitvi ženinega cilja — priti na vrh Everesta. Če se mi bo pokazala možnost, da bi prišel tako na Everest kot na Lotse, te priložnosti ne bom zamudil. Moja skrita želja je seveda prečenje Everest—Lotse. Najvišje prečenje — če ne upoštevam sovjetskega podviga na Kangčendzengi — sta pred desetimi leti opravila Reinhold Messner in Hans Kammerlander, vendar je bilo to prečenje precej nižje: v enem zamahu sta namreč prišla na 8068 metrov visoki Gašerbrum I in 8035 metrov visoki Gašerbrum III, v našem primeru pa bi šlo za prečenje 8848 metrov visokega Everesta na 8516 metrov visoki Lotse prek 8000 metrov visokega Južnega sedla. Osvojitve prve in četrte gore na svetu v enem zamahu in brez spusta v dolino bi bil svojevrsten rekord, kakršnega doslej še ni nihče postavil. Seveda se zavedam, da nimam dosti možnosti.«

O Andreju Štremfelju in njegovem bratu Marku, ki sta pred enajstimi leti skupaj plezala na Everest, so takrat govorili kot o alpinističnem bratskem paru »in le za las je manjkalo, pa bi bila na svetu prva brata skupaj na najvišji točki sveta.« »Vendar niti meni niti Marku to ni nič pomenilo,« pravi Andrej Štremfelj, »isto pa velja za sedanji par, v katerem sem z ženo Mico. Marija mi v gorah ne pomeni zakonske žene, ampak soplezalca, ki ga poznam v dno duše in ki mu lahko popolnoma zaupam.«

Enako misli o svojem zakonskem soplezalcu Marija Štremfelj, ki je odšla na pot predvsem z enim ciljem: priti kot prva Jugoslovanka na najvišjo točko sveta. Tako bi bila v drugi deseterici žensk, ki so stale na vrhu Everesta. Vendar je ob tem pomembno tudi to, da doslej na Lotseju še ni bila nobena ženska...

»Presrečna bi bila, če bi stopila na najvišjo točko sveta, zato o Lotseju zdaj ne premišljujem, čeprav si ne zapiram nobene možnosti. Če se bo pokazala priložnost, jo bom pač izkoristila,« pravi Marija Štremfelj, mati devetletne Katarine in sedemletnega Anžeta, alpinistka, ki ima iz gorá tudi že bridke izkušnje, saj ji je tam umrla sestra.

ETIČNI ALPINIZEM

Odprava, ki se uradno imenuje »Alpe Adria Sagarmatha Expedition 1990«, je odšla na pot s tremi tonami in pol skupne opreme in hrane, vsak od udeležencev pa ima poleg tega še 30 kilogramov osebne opreme. Za to je moral velik del poskrbeti tehnični vodja odprave Davor Zupančič iz Trsta, velik zagovornik etičnega osvajanja gorá.

»Človek ima svoje meje, ki jih mora neprestano pomikati navzgor, vendar s svojimi močmi in ne s pomočjo tehnike, sicer ne gre več za napredovanje, ampak za nazadovanje,« pravi. »Naloga 'etičnega alpinizma' je človekovo vsestransko napredovanje in seveda ne stagnacija. V življenju še nisem kupil ali zabil svedrovca v steno, ker bi jo s tem 'umazal' in napolnil z železjem, ki ga pred prihodom alpinistov tam seveda ni bilo.« — Tako bodo člani odprave poskusili priti na oba vrhova brez uporabe dodatnega kisika.

Predvsem od vremena je zdaj odvisno, kako se bo iztekla ta odprava, ki bi ob uspehu imela v združujoči se Evropi nedvomno lep odmev.

POROČILO O STANJU NA NEKATERIH TRIGLAVSKIH POTEH

KAKO OSMETENA JE NAŠA PLANINA

TOMAŽ BANOVEC

21. in 22. julija letos sem pešačil po triglavskih poteh. Hodil sem sam, da bi lahko v miru določil kriterije za razvrstitev onesnaženosti ali osmetenosti planinskih križišč, počivališč in poti. Metode za take ocene v Sloveniji še nimamo. Lahko se »nenumerično« ali neobjektivno sprašujemo, ali je pot »osmetena« in kako je »popacana« v primerjavi s prejšnjim letom ali s podobno primerljivo potjo. Toda kako bomo merili osmetenost in kaj bo mera ali kriterij za to?

Opreme za tako potepanje sem naložil kar nekaj, rabil sem jo pa malo. Hodomer, višinoмер, kompas, karte, fotoaparati, vse naj bi služilo dokumentaciji — in še diktafon za narekovanje in beležke. Tovor je tehtal kakšnih 20 kilogramov, vključno še z vzporednim nerodnim testiranjem novega nahrbtnika. Med tem čudnim delom nisem hotel nikomur izdati svojega namena, da ne bi tako vplival na rezultate. Mogoče bi se kdo splašil, tekel pred mano in čistil ali pa smetil. Ljubeznivim borcem — udeležencem petega pohoda borcev na Triglav, ki so mi pomagali s Pokljuke v Ljubljano s tem velikim tovorom, pa se zahvaljujem.

METODA MARKA TWAINA

Lani sem na podoben način obiskoval še nekaj poti okrog Triglava bolj na južnih pobočjih, na poključkih grebenih, obiskoval sem vršake okrog Vršiča, del Bohinjskih gora in Grintovca ter Stol in del Karavank. Iščem metodo in načine merjenja, da bi se sporazumeli o tem, kaj je onesnažena in kaj čista pot in kako to ocenjevati, predvsem pa, ali se ta pojav povečuje ali zmanjšuje.

Motijo me izjave in spori o tem, kar nekateri specializirani posamezniki stalno trdijo, mediji pa seveda veselo objavljajo. Imenoval bi jih katastrofičarji, ker napovedujejo vsakič in vedno razpad gorskega sveta, katastrofo in črno bodočnost. Osnova jim je praviloma posamezen pojav in osnovna metoda posplošitev tega na celoto. Tak način ocenjevanja je, žal, prevzel tudi del profesionalcev. Lani je bila dovolj »podelana Luknja«, letos pa je kriva Kredarica, ki sipa gnojni slap iz triprekatne greznice z višine 2500 metrov, potem pa še nedokazane količine fosforja v Triglavskih jezerih, katerih izvor so triprekatne greznice — čeprav je veliko takih triprekatnih greznic tudi ob drugih čudovitih jezerih in rekah,